

Władysław Chojnowski

Czy spadkobierca dziedziczący wyłącznie działkę leśną powinien wykazać się kwalifikacjami rolnymi lub leśnymi?

Palestra 26/4-5(292-293), 48-50

1982

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

PYTANIA I ODPOWIEDZI PRAWNE

PYTANIE:

Czy spadkobierca dziedziczący wyłącznie działkę leśną powinien wykazać się kwalifikacjami rolnymi lub leśnymi?

ODPOWIEDZ:

W kwestii tej ogłoszona została w OSNCP z 1977 r. w nrze 12, poz. 227 uchwała Sądu Najwyższego z dnia 16 lipca 1977 roku treści następującej:

„Wymaganie posiadania przez osobę fizyczną odpowiednich kwalifikacji do dziedziczenia działki leśnej odnosi się tylko do spadków otwartych pod rządą ustawy z dnia 22 listopada 1973 roku o zagospodarowaniu lasów nie stanowiących własności Państwa (Dz. U. Nr 48, poz. 283)”.

Pozostaje to w związku z tym, że powyższa ustawa, która weszła w życie z dniem ogłoszenia, czyli 29 listopada 1973 r., nie może działać wstecz, gospodarstwo zaś leśne nie jest przeznaczone na cele produkcji rolnej, jak tego wymaga rozp. Rady Ministrów z dnia 28 listopada 1964 r. w sprawie przenoszenia własności nieruchomości rolnych, znoszenia współwłasności takich nieruchomości oraz dziedziczenia gospodarstw rolnych (tekst jedn.: Dz. U. z 1972 r. Nr 31, poz. 215).

W sprawie tej ukazało się pismo okólne Ministra Leśnictwa i Przemysłu Drzewnego z dnia 22 października 1979 r. w sprawie stosowania niektórych przepisów ustawy o zagospodarowywaniu lasów nie stanowiących własności Państwa, w którym Minister wyjaśnia m.in., co następuje:

Nabywca lub spadkobierca nieruchomości leśnej powinien posiadać kwalifikacje potwierdzone:

1) świadectwem lub dyplomem ukończenia szkoły zawodowej, liceum zawodowego, średnimi studiami zawodowymi, policealnym studium zawodowym oraz szkoły wyższej, a także świadectwem lub dyplomem uznanym w trybie odrębnych przepisów za równorzędne o następujących kierunkach lub specjalnościach: a) leśnictwa, b) rolnictwa, c) ogrodnictwa, d) ochrony roślin, e) łąkarstwa, f) hodowli roślin i nasiennictwa rolniczego;

2) świadectwem lub zaświadczeniem ukończenia szkoły przysposobienia rolniczego lub trzystopniowego przysposobienia rolniczego.

Powołując się na wymienione na wstępie rozp. Rady Ministrów z 28 listopada 1964 r., Minister wyjaśnia, że dziedziczyć działkę leśną może także spadkobierca, który w okresie po 31 grudnia 1975 roku w chwili otwarcia spadku ukończył co najmniej 45 lat, jeżeli praca jego w gospodarstwie rolnym (leśnym) stanowi dla niego zawód dający mu główne źródło utrzymania (§ 3 ust. 3 pow. rozp.).

Na temat tych kwalifikacji niezbędnych do nabycia lub dziedziczenia lasów lub gruntów leśnych napisałem artykuł pt. „W sprawie wykładni art. 12 ustawy o zagospodarowaniu lasów nie stanowiących własności Państwa”, ogłoszony w roku 1974 w nrze 12 „Nowego Prawa”. Nie będę przytaczał tu jego treści, ponieważ zajęłoby to dużo miejsca.

Art. 12 tej ustawy w ust. 2 stwierdza, co następuje:

„Do lasów i gruntów leśnych, z zastrzeżeniem przepisu ust. 1, stosuje się od-

powiednio przepisy Kodeksu cywilnego dotyczące przenoszenia własności nieruchomości rolnych, znoszenia współwłasności takich nieruchomości, jak również dotyczące norm obszarowych, jeżeli powierzchnia lasu wraz z nieruchomościami rolnymi wchodzącymi w skład gospodarstwa rolnego przekracza normy, które według przepisów o przeprowadzeniu reformy rolnej stanowią granicę obszaru nieruchomości nie podlegającej przejęciu przez Państwo na cele reformy rolnej," a w ust. 3 zawiera taką treść:

„Przepisy o przejęciu niektórych lasów na własność Państwa nie mają zastosowania, gdy obszar lasu i gruntu leśnego przekracza powierzchnię 25 ha w wyniku dziedziczenia lub zalesienia gruntów nieleśnych w sposób zgodny z przepisami ustawy”.

Wymieniona wyżej uchwała Sądu Najwyższego oraz pismo okólne Ministra Leśnictwa i Przemysłu Drzewnego nie są zgodne z przepisami kodeksu cywilnego dotyczącymi dziedziczenia gospodarstw rolnych (art. 1059 i nast. k.c.) oraz z powyższą ustawą z 22 listopada 1973 r.

W uzasadnieniu wspomnianej uchwały Sąd Najwyższy wywodzi, iż „powyższa ustawa wprowadziła zasadę, że przepisy o nabyciu nieruchomości rolnych mają zastosowanie do nabycia nieruchomości leśnych po dniu 1 stycznia 1974 roku.”

Tymczasem zarówno rozp. Rady Ministrów z dnia 28 listopada 1964 r. jak i powyższa ustawa z dnia 22 listopada 1973 r. rozróżniają trzy rodzaje nabycia: przeniesienie własności nieruchomości, zniesienie współwłasności takiej nieruchomości i dziedziczenie gospodarstw rolnych. Kodeks cywilny nie wymaga na ogół kwalifikacji rolnych do dziedziczenia gospodarstw i zniesienia współwłasności. Kwalifikacji do prowadzenia gospodarstwa rolnego kodeks cywilny wymaga tylko od spadkobierców warunkowych (dziecka, małżonka, wnuka oraz od rodziców spadkodawcy i rodzeństwa — art. 1059 § 2, 1060 § 1 oraz 1062 k.c.).

W pozostałych wypadkach k.c. nie wymaga od spadkobiercy żadnych kwalifikacji rolniczych. Od dziecka wymaga jedynie, aby spełniało ono warunki przewidziane w art. 1059 § 1, którymi są: 1) praca w gospodarstwie spadkodawcy w chwili otwarcia spadku, 2) członkostwo w rolniczej spółdzielni produkcyjnej lub praca w takiej spółdzielni, 3) prowadzenie innego indywidualnego gospodarstwa rolnego bądź praca w gospodarstwie rodziców, małżonka lub jego rodziców, 4) małoletność lub nauka zawodu albo uczęszczanie do szkół, 5) niezdolność do pracy. Takim samym warunkom powinien odpowiadać małżonek i wnuk dziedziczący prawem zastępstwa (art. 1060 § 1 i 931 § 2 k.c.), a także rodzeństwo spadkodawcy (art. 1062 k.c.). Art. 12 ustawy wyraźnie powołuje się na przepisy k.c. dotyczące nabycia lasów czy gruntów leśnych w powyższych trzech formach.

Jeżeli więc uznamy, że do nabycia lasu czy gruntu leśnego potrzebne są kwalifikacje, to przy dziedziczeniu można ich wymagać tylko od powyższych spadkobierców warunkowych (dzieci, małżonka, wnuków, rodzeństwa i rodziców jako spadkobierców niewarunkowych). Takie też właśnie są przepisy k.c.

Tymczasem powyższa uchwała Sądu Najwyższego i wymienione pismo okólne Ministra Leśnictwa i Przemysłu Drzewnego wychodzą z założenia, że kwalifikacje rolne lub leśne według obowiązujących przepisów, w szczególności w myśl przepisu art. 12 wymienionej ustawy, wymagane są od wszystkich spadkobierców. Z poglądem takim nie można się absolutnie zgodzić. W myśl powyższych założeń nie mogliby więc dziedziczyć lasu lub gruntów leśnych spadkobiercy wymienieni w art. 1059 § 1, a więc także małoletni, niezdolni do pracy itd., małżonek, wnuk i rodzeństwo odpowiadający warunkom z art. 1059 § 1 k.c.

Praktyka sądów w dziedzinie stosowania przepisów art. 1059 § 1 i nast. k.c. jest prawidłowa. Odróżnia ona spadkobierców warunkowych od spadkobierców zwykłych i tylko od tych pierwszych żąda kwalifikacji rolnych oraz złożenia oświadczenia w terminie 6 miesięcy od otwarcia spadku o gotowości prowadzenia gospodarstwa rolnego należącego do spadku. Powyższa uchwała Sądu Najwyższego i wymienione pismo okólne o tym ostatnim warunku nie wspominają.

Jeśli chodzi o spadkobierców spełniających warunki z art. 1059 § 1 pod pkt 2—5, to sprawa jest prosta. Las będą więc dziedziczyć członkowie spółdzielni produkcyjnej lub pracujący w gospodarstwie rolnym takiej spółdzielni, prowadzący inne gospodarstwo rolne lub pracujący w gospodarstwie rolnym swoich rodziców, małżonka lub jego rodziców, osoby małoletnie bądź pobierające naukę zawodu lub uczęszczający do szkół, osoby trwale niezdolne do pracy. To samo dotyczy będzie małżonka, wnuków i rodzeństwa (art. 1060 § 1 i 1062 k.c.).

Najtrudniejsza jest sytuacja, gdy chodzi o spadkobierców z art. 1059 § 1 pkt 1 k.c. Praca w gospodarstwie rolnym jest ewidentna. Trzeba w nim orać, siać, zbierać plony, młócić, hodować zwierzęta itd. Ale na czym ma polegać praca w spadkowej działce leśnej? Chyba nie na zbieraniu runa leśnego. Praktycznie w lesie się nie pracuje. Wyręby dokonywane są sporadycznie i tylko wtedy, gdy drzewa dojrzały do ścięcia, co się zdarza raz na 80—100 lat. Trudno tu uchwycić moment pracy bezpośrednio przed otwarciem spadku. Również nowe sadzenia mogą się odbywać tylko sporadycznie, a jeżeli cały grunt jest zalesiony, to są one niepotrzebne.

Art. 12 omawianej ustawy stanowi, że do lasów i gruntów leśnych stosuje się odpowiednio przepisy kodeksu cywilnego. W tym wypadku nie ma tu żadnego odpowiednika. Należy więc przyjąć, że działkę lasu, jeżeli w spadku nie ma gospodarstwa rolnego, dziedziczy każdy spadkobierca z wyjątkiem rodziców, od których k.c. wyraźnie wymaga kwalifikacji do prowadzenia gospodarstwa rolnego (lub kwalifikacji leśnych).

Należy zwrócić uwagę na to, że lasem stosownie do powyższej ustawy jest już działka od 10 arów gruntów leśnych. Jakże by to spowodowało konsekwencje w miastach, gdyby ta wykładnia utrzymywała się? Otóż ludzie traciliby domy wybudowane na działkach leśnych, a pod znakiem zapytania stałoby też dziedziczenie domków na leśnych działkach rekreacyjnych.

W świetle powyższej analizy dziedziczenie warunkowe dzieci, małżonka, wnuków i rodzeństwa spadkodawcy z art. 1059 § 2, 1060 § 1 i 1062 § 1 k.c. staje się bezprzedmiotowe i tylko rodzice spadkodawcy powinni mieć kwalifikacje rolne lub leśne (art. 1061 k.c.), chyba że w chwili otwarcia spadku są oni trwale niezdolni do pracy. Również bez posiadania kwalifikacji dziedziczą oni gospodarstwo rolne lub las, jeżeli zstępní spadkodawcy nie mogą tego gospodarstwa dziedziczyć wskutek braku warunków przewidzianych w art. 1059 lub 1060 § 2 k.c. (zdanie 2 art. 1061 k.c.).

Władysław Chojnowski